

Ihana, kamala sak!

- varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-,
arviointi- ja kehittämisajan toimivat käytännöt

Crista Silfver

Laurea-ammattikorkeakoulu

Ihana, kamala sak!

- varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisen toimivat käytännöt

Crista Silfver
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Elokuu, 2021

Crista Silfver

Ihana, kamala sak! - varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan toimivat käytännöt

Vuosi

2021

Sivumäärä

38+liite

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, millaisia käytäntöjä eri työyksiköissä on varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan järjestämiselle ja mitkä näistä on työntekijöiden mielestä toimivia käytäntöjä. Tarkoitus on, että kokeilemme tulevalla toimikaudella hyviksi koettuja käytäntöjä Taimitarhan päiväkodissa, jotta saisimme työyhteisöön nykyistä toimivamman suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan järjestelyn.

Laadukas pedagogiikka vaatii jatkuvaa suunnittelua, arviointia ja kehittämistä. Opinnäytetyön tietoperustassa perehdytään varhaiskasvatuksen pedagogiikan suunnitelmallisuuden lisäksi varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aikaan sekä sen merkitykseen pedagogiikan näkökulmasta.

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui sähköinen kysely, joka jaettiin sosiaalisen median kanavilla. Kysely sisälsi monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Vastausten analyysin avulla löytyi seitsemän erilaista käytäntöä järjestää varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika.

Tutkimuksen tuloksista selvisi, että suurimmassa osassa vastaajien työyksiköistä suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika sijoitetaan lasten lepo hetken aikaan. Se myös koetaan suurimaksi osaksi toimivaksi ajankohdaksi. Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika sijoitetaan usein myös aamu-ulkoilun aikaan tai työvuoron alkuun tai loppuun. Tuloksien pohjalta Taimitarhaan löytyi uusi käytäntö kokeiltavaksi, jota siellä ei ole vielä kokeiltu; suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika on työvuoron alussa.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen opettaja, pedagogiikka, suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika

Crista Silfver

Lovely, horrible sak! -functional practices during planning, evaluation, and development of an early childhood education teacher

Year

2021

Pages

38+attachment

The purpose of this thesis was to find out what kind of practices there are in different work units for organizing the planning, evaluation, and development time of an early childhood education teacher and which of these are working practices in the opinion of the employees. The intention was to try out good practices in the Nursery of Taimitarha in the coming term to get a more efficient planning, evaluation, and development time arrangement for the work community.

Quality pedagogy requires continuous planning, evaluation, and development. In addition to the planning of early childhood education pedagogy, the theoretical background of the thesis introduces the planning, evaluation and development time of early childhood education teachers and its significance from the point of view of pedagogy.

The empirical part of the thesis was carried out as a qualitative research and an electronic survey was selected as the data collection method. The survey was distributed through social media channels. The survey included multiple-choice questions and open-ended questions. The analysis of the responses revealed seven different practices for organizing planning, evaluation, and development time for early childhood education teachers.

The findings of the study showed that in most of the respondents' work units, planning, evaluation, and development time is placed during the children's rest period. It is also mostly perceived as functional time. Planning, evaluation, and development time is also often placed during morning outdoor activities or at the beginning or end of a shift. Based on the findings, a new practice was found for Taimitarha to try, which has not yet been tried there; the planning, evaluation and development time is at the beginning of the shift.

Keywords: Early childhood education, early childhood education teacher, pedagogy, planning, evaluation, and development time

Sisälllys

1	Johdanto.....	9
2	Opinnäytetyön lähtökohdat ja tarkoitus	10
3	Varhaiskasvatus.....	11
3.1	Varhaiskasvatuksen opettaja	12
3.2	Varhaiskasvatuksen opettajia koskeva työaikamääräys.....	12
3.3	Varhaiskasvatuksen suunnitelmallinen pedagogiikka.....	13
4	Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika	14
4.1	Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan muutokset	14
4.2	Sak-työaikaan kuuluvat työtehtävät.....	15
4.3	Sak-työaikaan kuulumattomat työtehtävät.....	16
5	Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan merkitys	16
5.1	Suunnittelu.....	17
5.2	Arviointi	17
5.3	Kehittäminen	18
6	Tutkimuksen toteutus	19
6.1	Laadullinen tutkimus	19
6.2	Tutkimuskysymykset	20
6.3	Aineistonkeruu.....	20
6.4	Aineiston analyysi	21
6.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	22
7	Tutkimustulokset	22
7.1	Sak-työajan järjestäminen.....	26
7.2	Käytäntöjen toimivuus	29
7.3	Sak-työajan käytäntöjen kehittäminen	31
8	Johtopäätökset	32
	Lähteet.....	34
	Kuviot	37
	Taulukot	37
	Liitteet	38

1 Johdanto

Varhaiskasvatus liitetään osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää ja sillä on suuri vaikutus lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Varhaiskasvatus kattaa lapsen elämän ensimmäiset vuodet vauvaiästä peruskoulun aloittamiseen asti. Varhaiskasvatuksen opettajalla täytyykin olla vankka tuntemus varhaislapsuudesta kehitysvaiheista. Varhaiskasvatuksen opettaja on myös päävastuussa lapsiryhmänsä lasten kasvatuksesta ja opetuksesta sekä lapsiryhmänsä toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista. (Opetushallitus 2018.)

Varhaiskasvatuksen opettajan työ on muuttunut viimeisien vuosien aikana ja lain velvoittama lisääntynyt suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus pitää huomioida myös työajassa. Suunnittelu-, arviointi- ja kehittäminen on nykyään iso ja tärkeä osa varhaiskasvatuksen opettajan työtä. Tähän tarpeeseen pyritään vastaamaan erityismääräyksellä varhaiskasvatuksen opettajan työajasta. Vuonna 2018 voimaan tullut erityismääräys varhaiskasvatuksen opettajan työajasta määrittää, että 13 prosenttia viikoittaisesta työajasta tulisi käyttää lapsiryhmän ulkopuoliseen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöhön. Tämä ryhmän ulkopuolinen suunnittelu-, kehittämis- ja arviointityö on nimetty lyhyesti sak-työajaksi ja vaikka aika ei välttämättä jakaudu tasaisesti toimintakauden jokaiselle viikolle, vaan esimerkiksi toimintakauden alussa tarve suunnittelulle voi olla suurempi, pitää yksikön esimiehen varmistaa, että se toteutuu. (KVTES 2018-2019, liite 5.)

Kuten muutos aina, tämäkin muutos on aiheuttanut varhaiskasvatuksen kentällä muutosvastarintaa ja haasteita. Viisi tuntia viikossa on iso osa työajasta ja pois lapsiryhmän toiminnasta. Kaikki työntekijät eivät ole saaneet selkeitä ohjeita tämän sak-työajan järjestämiselle ja epä-tietoisuus vain lisää tuskaa. Toisaalta taas joissakin työpaikoissa esimies määrittää ajan kohdan suunnittelu-, arviointi ja kehittämisajan kuuntelematta työntekijöitä ollenkaan.

Olen kuullut keskusteluita siitä, ja osallistunut moniin keskusteluihin itsekin, kuinka hankalaa tämän ajan järjestäminen varhaiskasvatuksen kiireisessä arjessa on. Varhaiskasvatuksen opettajat eivät halua jättää lastenhoitajia lapsiryhmän kanssa yksinään eikä kaikissa ryhmissä ole mahdollista suunnitella sinä aikana, kun lapset ovat päiväunilla. Kuitenkin laadukas varhaiskasvatus vaatii ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) velvoittaa, että toimintaa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään. Keskusteluissa on käynyt ilmi, että varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen työyhteisöt ovat yrittäneet löytää toimivia ratkaisuja sak-työajan järjestämiseen, mutta joissakin yksiköissä se on ollut hankalaa. Opinnäytetyöni tarkoituksena olikin selvittää tapoja, joilla varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaika on eri työyksiköissä järjestetty. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä näistä käytännöistä toimii

työntekijöiden mielestä parhaiten ja sitä kautta saada omalle työpaikalleni Taimitarhan päiväkotiin jokin uusi käytäntö kokeiltavaksi.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tarkoitus

Tämän opinnäytetyön aihe löytyi omalta työpaikaltani, jossa on muodostunut ongelmaksi löytää varhaiskasvatuksen opettajille hyviä käytäntöjä pitää suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissaika. Ryhmien rakenne on haastava ja kaikkien kasvattajien läsnäolo ryhmässä on tärkeää, joten varhaiskasvatuksen opettaja ei voi suunnitella esimerkiksi ulkoilu- tai lepoaikana. Yhdessä varhaiskasvatusyksikkömme ryhmässä on kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, joten se aiheuttaa erityisesti haasteita.

Varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissajan järjestäminen kiinnostaa minua, sillä työskentelen varhaiskasvatuksen opettajana ja viime aikoina meitä työyhteisössä on puhuttanut paljon tämä aihe. Olemme tehneet erilaisia kokeiluja ja varhaiskasvatuksen opettajat ovat sijoittaneet suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissaikansa eri ajankohtiin viikon aikana, mutta emme ole löytäneet hyviä käytäntöjä sille, miten aika olisi järkevintä sijoittaa päivään.

Varhaiskasvatuksen opettajan sak-työajasta on tehty vuonna 2019 laajempi selvitys. Sen tekijät ovat varhaiskasvatuksen asiantuntijaryhmä, Myyräjoukko eli Ranta, Tilli ja Kettumäki. Selvitys on julkaistu Tutkittua varhaiskasvatuksesta blogissa. Selvityksestä käy ilmi, että sak-työaika on järjestetty hyvin eri tavoin ja suuressa osassa varhaiskasvatusyksiköitä ei pystytä järjestämään edes edellisen sopimuskauden (8 %) vastaavaa määrää lapsiryhmän ulkopuolista työaika tai sak-työaika jää käyttämättä. Myös kunnallisen ja yksityisen palveluntarjoajan välillä on suuria eroja. Kaiken kaikkiaan lapset saattavat olla hyvin eriarvoisessa asemassa riippuen varhaiskasvatuspaikastaan. Asiantuntijaryhmä teki selvityksen perusteella myös toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla voitaisiin taata lain velvoittama suunnitelmallinen varhaiskasvatus. Ehdotuksina oli muun muassa varhaiskasvatuksen opettajan työajan tarkastelu, työvuorosuunnittelu ja koulutukset sak-työajasta.

Opinnäytetyöni aihe ei ollut aivan sama kuin Rannan ym. (2019) tutkimuksessa, mutta niin omasta kuin Myyräjoukon tutkimuksestakin nousi esiin tarve pohtia varhaiskasvatuksen opettajan työvuoroa. Olisiko mahdollista, että jo lähtökohtaisesti varhaiskasvatuksen opettaja tekisi eripituista työvuoroa tai esimerkiksi vain sellaisia vuoroja, joissa on mahdollista pitää sak-työaika vuoron alussa tai lopussa? Samoin molemmissa tutkimuksissa tuli esiin tarve lisätä henkilökuntaa, jotta sak-työaika voidaan turvata.

Myös Opetusalan ammattijärjestö eli OAJ teki vuonna 2019 selvityksen työaikaa koskevien erityismääräysten toteutumisesta ja oppaan varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajan käyttöön. Selvityksen mukaan sak-työajan käytössä oltiin jo silloin oikeilla jäljillä. Selvityksen perusteella löytyi kuusi tärkeää asiaa, jotka vaikuttavat suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistehtäviin varattavaan työaikaan ja sen riittävyyteen. Näitä olivat seuraavat asiat: 1. Sak-työaikaa varataan kulloinkin riittävän pitkä aika eikä sitä pilkota liian pieniin osiin. 2. Työnantajalla on selkeät ohjeet työaikaa koskevan erityismääräyksen soveltamisesta, ja ohjeet vastaavat keskustasolla sovittua sopimusmääräystä. 3. Päiväkodin johtaja tai lähiesimies vastaa työaikajohtamisesta eli työvuoroluettelojen laidinnasta. 4. Sak-työaika merkitään työvuoroluetteloon aina etukäteen. 5. Päiväkodissa on sopivat työtilat ja -välineet, minkä lisäksi osan sak-työajasta voi tehdä kotona. 6. Varhaiskasvatuksen opettaja on tietoinen, että hänellä on varhaiskasvatuslain mukaan kokonaisvastuu varhaiskasvatuksen pedagogisesta suunnittelusta, arvioinnista ja kehittämisestä. (OAJ 2019a, 3.)

Tämän OAJ:n (2019) selvityksen pohjalta nousseet asiat ovat hyvin samankaltaisia, joihin olen itse päätenyt yhdessä työyhteisön esimiehen ja muiden työntekijöiden kanssa, ja joita nousi esiin opinnäytetyöni tutkimuksessa. Tämä OAJ:n selvitys ei kuitenkaan tarjonnut vastauksia siihen, miten sak-työaika on sijoitettu päivän ja viikon sisällä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena onkin selvittää erilaisia käytäntöjä, joita varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan pitämiseksi on luotu. Pyrin selvittämään tutkimuksen avulla, mitkä käytännöt toimivat varhaiskasvatuksen työntekijöiden mielestä hyvin. Tarkoituksena on tämän tutkimuksen tulosten perusteella löytää Taimitarhan päiväkotiin hyviä käytäntöjä suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan järjestämiselle, niin että siitä hyötyy koko työyhteisö ja mahdollisesti myös muutkin työyhteisöt.

3 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) määrittää varhaiskasvatuksen lapsen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Varhaiskasvatukselle asetetaan laissa myös tavoitteet, joiden lähtökohtana on lapsen etu.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja sillä on monia tehtäviä. Tärkeimpinä tehtävinä varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista, edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, ehkäisee syrjäytymistä ja tukea huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun. (Opetushallitus 2018, 7.)

3.1 Varhaiskasvatuksen opettaja

Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on tukea ja edistää lasten kasvua, oppimista ja osaamisen kehittymistä. Varhaiskasvatuksen opettajan työssä tarvitaan laajaa osaamista varhaispedagogiikasta ja oppimisesta sekä asiantuntemusta lapsen kasvusta ja kehityksestä. Varhaiskasvatuksen opettajalla on päävastuu ryhmänsä kasvatuksesta ja opetuksesta sekä myös lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, arvioinnista ja kehittämisestä. Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on pääsääntöisesti myös lasten henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja arviointi. (OAJ 2020.)

Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan päiväkodissa kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä toimivasta henkilöstöstä vähintään kolmanneksella tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus. Mitoituksen taustalla on halu painottaa pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen opettajan työ vaatii korkeatasoista teoreettista koulutusta, jonka painopisteinä on lapsuus ja lapsuuden aikaiset kehitysvaiheet. Tärkeätä on myös varhaispedagogiikan tuntemus sekä osaamista menetelmällisestä työskentelystä. Varhaiskasvatuksen opettajan on hyvä hallita varsinkin luovia menetelmiä, kuten liikunta- tai taidekasvatuksen menetelmiä. Tärkeitä ominaisuuksia varhaiskasvatuksen opettajalle on sensitiivisyys ja taito ohjata ja tukea lapsia eri tilanteissa. Koska varhaiskasvatuksen opettaja tekee yhteistyötä vanhempien sekä eri yhteistyötahojen kanssa vuorovaikutustaidot ovat myös tärkeä vahvuus. (OAJ 2020.)

3.2 Varhaiskasvatuksen opettajia koskeva työaikamääräys

Varhaiskasvatuksen opettajan työaika määräytyy virka- ja työehtosopimukseen kuuluvan työaikaan koskevan erityismääräyksen mukaan. Tällä määräyksellä on tarkoitus turvata opetukseen tarvittava suunnittelu-, arviointi ja kehittämisäika, joka tapahtuu lapsiryhmän ulkopuolella. Vuonna 2018 tuli voimaan muutos, joka lisäsi varhaiskasvatuksen opettajan lapsiryhmän ulkopuolisen työajan määrää. Näihin työtehtäviin, jotka tehdään lapsiryhmän ulkopuolella, tulee varata noin 13 prosenttia

työajasta eli keskimäärin noin viisi tuntia viikossa. Osa-aikatyössä pitää sak-työaikaa olla samassa suhteessa kuin täydessä työajassa. Sopimusmääräyksen uudistus perustuu siihen, että varhaiskasvatuksen opettajien sekä varhaiskasvatusyksiköiden johtajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien työssä on tapahtunut muutoksia kymmenen viime vuoden aikana sekä muun muassa varhaiskasvatuksen lakisääteisten tavoitteiden ja suunnitelmien määrän ja laadun kehitykseen. (OAJ 2019b, 3-4; Kuntatyönantajat 2018.)

3.3 Varhaiskasvatuksen suunnitelmallinen pedagogiikka

Varhaiskasvatussuunnitelman 2018 (2018, 22-23) mukaan varhaiskasvatus on pedagogisesti painottunut kasvatukseen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Tämä tarkoittaa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Kasvatuksella tarkoitetaan toimintaa, jonka myötä lapsille välitetään kulttuurisia arvoja ja normeja sekä ohjataan heitä omien mielipiteiden muodostamiseen ja kriittiseen ajatteluun. Opetuksen tarkoitus on tukea lasten oppimista, auttaa heitä käyttämään vahvuuksiaan ja innostaa heitä uuden kokeiluun. Hoivan avulla huolehditaan lasten fyysisistä perustarpeista sekä tunnepohjaista välittämistä, jotta lapset tuntuivat itsensä tärkeiksi. Pedagogiikan painottuneisuus näkyy arjen eri tilanteissa, kuten siirtymätilanteissa, ruokailuissa ja niin edelleen, eikä vain tuokioilla. Laadukkaan pedagogiikan edellytyksenä on suunnitelmallisuus, arviointi ja kehittäminen. Vastuu näistä on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla.

Toiminnalle asetetut tavoitteet ja toiminnan suunnitelmallisuus ovat tärkeitä elementtejä varhaiskasvatuksessa. Toteutuessa ne muuttavat kasvatuksen varhaiskasvatukseksi ja edelleen pedagogiikaksi. Toiminnan suunnittelu ja tavoitteellisuus ovat lähtökohtana sille, että pedagoginen toiminta on perusteltua sekä tarkoituksenmukaista eikä ainoastaan mukavaa yhdessä-oloa. Suunnitteluun liittyy vahvasti myös arviointi, jolla varmistetaan toiminnan tavoitteiden saavuttaminen. (Ahonen & Roos 2019, 49.)

Pedagogiikan suunnittelu kohdistuu siihen, mitä tehdään ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Pedagogiikan suunnittelun on tarkoituksenmukaista kohdistua kaikkiin päivän toimintoihin, myös perushoitotilanteisiin (Heikka, Kettukangas, Fonsen & Vlasov 2018, 42). Pedagogiikan suunnitteluun tarvitaan tietoa eri näkökulmista nousevaan tietoon. Varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagogiikan perustana yleinen oppimista ja kehitystä koskeva tieto, joka perusteella hän suunnittelee toiminnan yleislinjat ikä- ja kehitystason mukaan ja muovaa omaa pedagogista ajattelu- ja toimintatapaa. Toisaalta pedagogiikan perustana on myös tieto oppimisen alueista ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteista, jotka käyvät ilmi valtakunnallisista perusteista ja paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista. Näiden pohjalta suunnitellaan runko ryhmän pedagogiselle suunnitelmalle. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsen 2020, 61.)

Suunnitelmallinen pedagogiikka tähtää siihen, että lapsi saa kokonaisvaltaisia oppimiskokemuksia ja näin ollen suunnittelun perustana on myös eheyttävät kokonaisuudet, jotka eri teemojen avulla yhdistävät eri sisältöjä. Jotta pedagoginen toiminta on merkityksellistä myös jokaiselle lapselle, yhdistetään suunnittelussa yleiseen tasoon kunkin lapsen yksilöllisen kehityksen ja oppimisen jatkumoa koskevaa arviointitietoa. Näin saadaan suunnittelun avulla

yleisesti linjatusta varhaiskasvatussuunnitelmasta kutakin ryhmää ja yksittäistä lasta parhaiten palveleva ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma, joka kokoaa eri suunnista nousevat tavoitteet pedagogiselle toiminnalle. Tärkeänä osana tätä prosessia on arviointi, dokumentointi ja tavoitteiden asettaminen yhdessä lapsen eri yhteistyötahojen kanssa. (Heikka ym. 2020, 61-62.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikan suunnittelu on jatkuva prosessi, joka sisältää muitakin elementtejä. Pedagogiikan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen liittyvät kaikki kiinteästi prosessiin. Ilman suunnittelua ei pedagogiikalla ole tavoitteellisuutta eikä ilman tavoitteita voida arvioida pedagogiikkaa. Pedagogiikan kehittäminen taas vaatii tietoa siitä, mitä pitäisi kehittää. Tämä tieto taas perustuu arvioinnista saatuun tietoon, jota hyödyntämällä voidaan tarkentaa tavoitteita tai asettaa uusia tavoitteita. Jatkuva suunnittelun ja arvioinnin prosessi takaa laadukkaan varhaiskasvatuksen ja tukee varhaiskasvattajien työtä. (Ahonen & Roos 2019, 63-64.) Varhaiskasvatuksen jatkuva suunnittelun prosessi vaatii varhaiskasvatuksen opettajalta paljon työaika ja tämä on varmistettu varaamalla varhaiskasvatuksen opettajan työajasta 13 prosenttia suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen.

4 Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaika

Suunnittelu-, kehittämis- ja arviointiaika eli sak-työaika kuuluu osaksi varhaiskasvatuksen opettajan työaika. Se on työaika, jonka varhaiskasvatuksen opettaja tekee lapsiryhmän ulkopuolella. Lakisääteiset tavoitteet ja suunnitelmat ovat muuttuneet viime vuosina. Kehityksen suunta on sellainen, että sak-työaika tarvitaan aiempaa enemmän. Sak-työajan lisäämisellä on tarkoitus vastata varhaiskasvatuslain velvoitteiden lisääntyneeseen pedagogisen suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen tarpeeseen. (Komi 2021.)

4.1 Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaajan muutokset

Varhaiskasvatuksen opettajan työaika ja sen jakautuminen lapsiryhmässä tehtävään työhön ja lapsiryhmän ulkopuolella tehtävään työhön on muuttunut vuosien aikana. Vielä 1960-luvulla työajan ulkopuolista työaika ei ollut erikseen määritelty, mutta velvollisuus esimerkiksi vanhempainiltojen pitämiseen työajan ulkopuolella oli olemassa. Vuonna 1974 työajan pituuden noustessa 40 tuntiin viikossa, määriteltiin myös mahdollisuus käyttää viisi tuntia viikossa kunnallisen viranomaisen luvalla varsinaisen työpaikan ulkopuolella lähinnä kotikäynteihin, vanhempain iltoihin sekä suunnittelu- ja valmistelutehtäviin. (Ranta, Tilli & Kettumäki 2019.)

Seuraavat muutokset tulivat voimaan vuonna 1988, jolloin työaika lyheni 38 tuntiin 15 minuuttiin viikossa ja samalla määriteltiin, että 35 tuntia ylittävä työaika voidaan käyttää

kotikäynteihin ynnä muihin varsinaisen työpaikan ulkopuolisiin tehtäviin kunnan viranomaisen ohjeen mukaan. Vuonna 1998 tuli voimaan muutos, jossa osasta työpaikan ulkopuolella tehtävästä työajasta siirtyi tehtäväksi työpaikalla ja samalla suositeltiin tämän ajan pituudeksi kahdeksan prosenttia varsinaisesta työajasta. Vuonna 2001 täsmennettiin vielä määritelmää siitä, mikä on muu toiminnan suunnittelu, jota voisi tehdä varsinaisen työpaikan ulkopuolella. Samoin lisättiin kohta esiopetuksesta vastaavan työajasta erityismääräys: “Esiopetuksesta vastaavalle varataan tarpeellinen määrä aikaa opetussuunnitelman laatimiseen ja tarvittaessa myös lapsi- tai lapsiryhmäkohtaisen esiopetuksen suunnitelman tekemiseen.” (Ranta ym. 2019.)

Jälleen vuonna 2007 tuli muutoksia varhaiskasvatuksen opettajan työaikaan. Päiväkodin ulkopuolinen työaika muutettiin lapsiryhmän ulkopuoliseksi työajaksi ja samalla myös ryhmässä toimivat päiväkodin johtajat saivat erillistä aikaa johtajan tehtävien tekemiseen. Lapsiryhmän ulkopuoliseksi työajaksi katsottiin yleisesti kuuluvan noin kahdeksan prosenttia työajasta ja tähän kuuluivat mm. vanhempien tapaamiset, yhteisen toiminnan suunnittelu sekä lapsiryhmän toiminnan suunnittelu. Tästä ajasta osa voitiin tehdä esimiehen ohjeiden mukaisesti myös päiväkodin ulkopuolella. Seuraavat muutokset työaikaan tulivat vasta vuonna 2017, jolloin kilpailukyky sopimuksen mukaisesti työaika lisääntyi 38 tuntiin 45 minuuttiin. (Ranta ym. 2019.)

Jo seuraavana vuonna työaikaan tehtiin suuria muutoksia, kun siirryttiin suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaikaan eli sak-työaikaan. Tämän myötä lapsiryhmän ulkopuolinen työaika nousi 13 prosenttiin ja vanhempien tapaamiset siirrettiin normaaliin työaikaan kuuluvaksi. Myös moniammatillinen yhteistyö kuului normaaliin työaikaan. Edelleen oli mahdollista käyttää osa tästä sak-työajasta päiväkodin ulkopuolella esimiehen erillisten ohjeiden mukaan. Sak-työaikaan katsottiin kuuluvan lapsiryhmän varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetus- ja kasvatustyön suunnittelu, arviointi- ja kehittämistehtävät sekä esiopetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen. Ryhmässä työskentelevän päiväkodin johtajan tulee työajan käytön suunnittelussa huomioida päiväkodin johtamiseen ja esimiestyöhön tarvittava aika. (Ranta ym. 2019; KVTES 2018-2019. Liite 5.)

4.2 Sak-työaikaan kuuluvat työtehtävät

Jotta varhaiskasvatuksessa voidaan varmistaa laadukas pedagogiikka, on varhaiskasvatuksen opettajille määritelty 13 prosentti työajasta eli keskimäärin viisi tuntia viikossa suunnittelu- arviointi- ja kehittämisaikaa. Tämän sak-ajan sisältö on myös määritelty virka- ja työehtosopimuksissa varhaiskasvatuksen opettajien työaikaan koskevista erityismääräyksistä.

Työaikasuunnittelussa täytyy ottaa huomioon ja varata aikaa lapsiryhmän ulkopuoliseen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissaikaan. Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa työvuorojen suunnittelusta ja myös siitä, että sak-työaika toteutuu. (OAJ 2019b, 4.)

Sak-työaikaan kuuluvaksi on määritelty erilaisia työtehtäviä. Varhaiskasvatus- tai esiopetusryhmän toiminnan sekä oppimisympäristön suunnittelu, arviointi ja kehittäminen on tärkeä osa sak-työaikaa. Samoin lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmien laatiminen ja valmistautuminen tapaamisiin vanhempien kanssa. Myös näiden suunnitelmien arviointi ja kehittäminen suhteessa toteutettuun varhaiskasvatustoimintaan on osa sak-työaikaa. Tärkeätä on myös oman ja työyhteisön pedagogiikan sekä pedagogisten valintojen jatkuva arviointi ja kehittäminen. (OAJ 2019b, 4.)

4.3 Sak-työaikaan kuulumattomat työtehtävät

Varhaiskasvatuksen opettajalle kuuluu myös monia muita lapsiryhmän ulkopuolisia työtehtäviä, joita ei lasketa kuuluvaksi sak-työaikaan. Sak-työajan lisäksi on varhaiskasvatuksen opettajalle varattava riittävästi työaikaa näihin lasten vanhempien tapaamisiin, moniammatilliseen tiimityöhön sekä asiantuntijayhteistyöhön. (OAJ 2019b, 4-5.)

Moniammatillinen yhteistyö on päiväkodin sisäistä yhteistyötä, kuten erilaiset tiimipalaverit ja yhteistyöpalaverit. Vaikka ne ovatkin tärkeä osa varhaiskasvatuksen opettajan työtä, niitä ei kuitenkaan lasketa kuuluvaksi sak-työaikaan. Myöskään asiantuntijayhteistyö ei kuulu sak-työaikaan. Tällaista monialaista yhteistyötä tehdään eri sektoreiden välillä, kuten esimerkiksi opetustoimen, neuvolan ja sosiaalitoimen kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja tapaa myös vanhempia ja tekee heidän kanssaan yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuskeskusteluissa tai vanhempainilloissa. Vanhempaintapaamiset sekä koko henkilöstöä koskevat palaverit sekä kehittämis- ja koulutustilaisuudet ovat sak-työaikaan kuulumatonta lapsiryhmän ulkopuolista työtä. (OAJ 2019b, 5.)

5 Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissajan merkitys

Varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissajan on merkityksellistä monestakin näkökulmasta. Vain takaamalla varhaiskasvatuksen opettajalle aikaa suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen, voidaan varhaiskasvatuksessa varmistaa varhaiskasvatuslain (540/2018) velvoittama laadukas ja tavoitteellinen pedagogiikka. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) taas korostaa lasten osallisuutta, joka voidaan varmistaa vain

huolellisella suunnittelun-, arvioinnin- ja kehittämisenprosessilla. Myöskään pedagogisen toiminnan kehittämien ei onnistu ilman, että varhaiskasvatuksen opettajalla on aikaa käydä läpi pedagogisia havaintoja ja dokumentointia. Mikään varhaiskasvatusta velvoittavien asiakirjojen tavoite ei toteudu ilman, että suunnittelusta vastaavalla varhaiskasvatuksen opettajalla on mahdollisuus syventyä huolellisesti tähän tehtäväänsä.

5.1 Suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan varhaiskasvatuksen pedagogiikan tulee olla kokonaisvaltaista. Suunnittelun avulla varhaiskasvatuksen opettaja pystyy huomioimaan laaja-alaisen oppimisen alueet ja valitsemaan menetelmiä, jotka tukevat lapsiryhmän oppimaan oppimista ja valmistautuu itsekin opetukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) korostaa myös lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Tärkeänä koetaan lasten omaehtoinen ideointi sekä koko yhteisön yhteinen ideointi. Toisaalta kuitenkin myös kasvattajien suunnittelema pedagoginen toiminta koetaan tärkeäksi. Suunnittelun avulla varhaiskasvatuksen opettaja pystyy huomioimaan nämä kaikki kolme tasoa pedagogista toimintaa suunnitellessaan. (Ahonen 2017, 86.)

Suunnitteluprosessin avulla varhaiskasvatuksen opettaja varmistaa sen, että toiminnalle asetetaan tavoitteet ja niitä myös arvioidaan. Tapahtui oppiminen sitten tuokioilla tai spontaanissa toiminnassa lasten kanssa, täytyy toiminnalla olla aina pedagogiset tavoitteet, jotta toiminta tuntuu lapsista mielekkäältä. Suunnittelulla voidaan estää joka päivä samanlaisina toistuvat tuokiot, mutta myös varmistaa lasten mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun. Myös lasten omat mielenkiinnonkohteet pääsevät mukaan toimintaan, kun varhaiskasvatuksen opettaja käyttää suunnittelun pohjana havaintojaan lapsista. Ahonen (2017, 86-87)

Rannan ym. (2019) mukaan suunnittelu kattaa myös oman ja muiden kasvattajien toiminnan. Varhaiskasvatuksen opettaja määrittää suunnittelun avulla, miten toimintaa arvioidaan ja millaisia opetusmenetelmiä käytetään, jotta lapsiryhmä saa tarvitsemansa ohjauksen oppimisensa tueksi. Tähän liittyy myös oppimisympäristön suunnitteleminen, pienryhmien suunnittelu sekä muut pedagogiset järjestelyt.

5.2 Arviointi

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) velvoittaa varhaiskasvatuksen järjestäjän arvioimaan antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistumaan ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin avulla pyritään turvaamaan varhaiskasvatustalain tarkoituksen toteuttamista sekä tukemaan varhaiskasvatuksen kehittämistä. Arvioinnin keskeinen tavoite on edistää lapsen kehityksen ja oppimisen sekä hyvinvoinnin edellytyksiä. Varhaiskasvatuksen arviointi on monitasoinen

prosessi, joka kattaa koko varhaiskasvatuksen kansalliselta tasolta aina yksittäisen lapsen tasolle. Kansallisella tasolla arviointi antaa tietoa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä sekä toimii apuna laadunvalvonnalle. Varhaiskasvatuksen järjestäjien tasolla arviointi tukee varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista ja varmistaa muun muassa perheiden osallisuutta. Yksilökohtainen arviointi on velvoittavaa ja se tarkoittaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointia yhdessä huoltajien kanssa. (Salminen & Poikonen 2017, 51.)

Heikan ym. (2020, 58) mukaan arviointi on myös keskeisessä osassa varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Arvioinnin avulla kasvattajat saavat tietoa lapsesta ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristöstä sekä omasta toiminnastaan kasvattajana. Jotta varhaiskasvatuksessa voidaan ottaa huomioon myös lapsen kokemukset asioista ja tapahtumista, on tärkeitä kerätä arviointia varten tietoa muun muassa havainnoimalla ja erilaisin valmiiden lomakkeiden avulla. Havainnoinnin tarkoitus on juuri saavuttaa lasten kokemuksia, ideoita ja toiveita. Varhaiskasvatuksen arviointiin liittyy vahvasti lapsen oikeus tulla kuulluksi itseään koskevista asioista.

Arvioinnilla on erilaisia pedagogiikkaa ohjaavia merkityksiä. Arvioinnin avulla tuetaan lapsen oppimista ja kehitystä mahdollistamalla jokaisen lapsen kohdalla yhtenäinen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä alkuopetukseen asti. Arvioinnin avulla on mahdollista tunnistaa myös erityisen tuen tarpeita ja varmistaa lapselle hänen tarvitsemansa tuki. Arviointi mahdollistaa lapsesta lähtevän varhaiskasvatuksen suunnittelun. Lapsista koottu havainnointitieto toimii varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelun pohjana. Arvioinnin avulla hän pystyy suunnittelemaan ryhmän toiminnan kunkin lapsen tarpeita vastaavaksi. (Heikka ym. 2020, 58-60.)

Heikan ym. (2020, 60) mukaan arvioinnilla on tärkeä tehtävä myös toiminnan kehittämisessä. Arviointi on kiinteä osa varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sen avulla varhaiskasvatuksen opettaja kehittää omaa pedagogista toimintaansa ja varhaiskasvatussuunnitelmaa. Arviointi on jatkuva prosessi, jonka tuloksena varhaiskasvatuksen opettaja ymmärtää lapsien oppimista paremmin. Arviointi tukee myös vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä ja laadukas varhaiskasvatus perustuu vanhempien mahdollisuudelle tuoda omat näkemyksensä esiin.

5.3 Kehittäminen

Arvioinnin pohjalta tehtävää kehittämistyötä varhaiskasvatuksessa tapahtuu monella tasolla. Varhaiskasvatuksen opettaja ei kehitä vain omaa pedagogista toimintaansa tai ryhmän pedagogiikkaa, vaan arviointi ja kehittäminen on monitahoinen prosessi, johon vaikuttaa kasvattajien ja koko tiimin arvot ja näkemykset, jolloin kehittämisessä on tärkeää myös varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillinen kasvu. Kehittämistyön lähtökohtana on toimiva tiimi, jolla on samanlainen käsitys laadukkaasta pedagogiikasta. (Ahonen & Roos 2019, 69).

Tärkeänä kehittämisen osa-alueena Ahonen ja Roos (2019, 93-96) näkevät juuri kasvattajien ammatillisen kehityksen ja kasvun. Jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän on hyvä pysähtyä aika ajoin miettimään, miksi teen tätä työtä. Miksi toimin lasten kanssa niin kuin toimin? Mitä haluan työltäni? Reflektointiin olisi hyvä käyttää aikaa ja se olisi tehokasta ja antoisaa, jos siihen osallistuisi koko tiimi ja sitä kautta kehitettäisiin omaa ammatillisuutta ja jaettaisiin tietoja ja taitoja.

Pedagogiikan ja itsensä lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja kehittää myös lapsiryhmän oppimisympäristöä, jotta se olisi mahdollisimman houkutteleva ja innostava lapsen näkökulmasta, sillä sen tarkoituksena on herätellä lapsissa halu oppia uutta. Oppimisympäristön kehittäminen tapahtuu yhdessä lasten kanssa heidän kehityksensä sekä laaja-alaisen oppimisen alueet huomioiden. (Ranta ym. 2019; Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 95-96.)

6 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyöni sisältää laadullisen tutkimuksen, jonka avulla pyrin saamaan tietoa tutkimuskysymysteni aihepiiristä eli siitä, kuinka varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaika on järjestetty ja mitkä käytännöt koetaan toimiviksi. Tarkoitukseni oli saada mahdollisimman laajasti tietoa erilaisista käytännöistä, joten en keskittänyt tutkimustani mihinkään yksittäiseen varhaiskasvatusyksikköön tai kuntaan vaan yritin saada vastaajia mahdollisimman laajalta alueelta ympäri Suomea. Saadakseni vastaajia mahdollisimman laajasti, jaoin kyselyn sosiaalisen median kanavilla, jotka liittyvät varhaiskasvatukseen, kuten Facebook-ryhmissä.

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen tutkimus pyrkii tutkimaan ja selvittämään merkityksiä, joita erilaiset ilmiöt aiheuttavat. Merkitykset ilmenevät suhteina ja ne muodostavat erilaisia merkityskokonaisuuksia. Merkityskokonaisuudet taas esiintyvät ihmisestä lähtöisin olevana tai häneen päättyvänä tapahtumina, kuten ajatuksina ja toimintana tai vaikka yhteiskunnan rakenteina. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkia ihmisen omia kokemuksia todellisuudesta ja sitä kautta tavoittaa ihmiselle merkitykselliset asiat. Kuitenkaan tutkittavan kokemukset eivät koskaan voi tulla täysin ymmärretyiksi ja tutkijan on osattava tulkita tutkimuksen kohdetta ja muodostettava oma käsityksensä tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei olekaan löytää absoluuttista totuutta jostakin asiasta vaan tulkintojen avulla löytää ihmisen toiminnasta asioita, joita ei voi havaita välittömästi ja löytää niihin ratkaisuja sekä luoda malleja tutkittavasta asiasta. (Vilka 2021, 64-65.)

6.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni käsittelee aihetta varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi ja kehittämisaika. Näkökulma tutkimukseen lähti mahdollisuuksista järjestää sak-työaika. Tutkimuksella halusin selvittää erilaisia käytäntöjä sak-työajan järjestämiselle. Tutkimuksessa saatuja tuloksia toivoin pystyväni hyödyntämään myös omassa työyksikössäni eli löytämään jonkin uuden käytännön järjestää sak-työaika, jota voisimme kokeilla myös Taimitarhan päiväkodissa. Toivoin myös, että muutkin työyksiköt voisivat hyödyntää tutkimukseni tuloksia. Tutkimuskysymyksinä tässä opinnäytetyössä olivat seuraavat kysymykset: Miten suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaika on järjestetty? Mitkä käytännöt toimivat sak-työajan järjestämiselle arjen kannalta parhaiten?

6.3 Aineistonkeruu

Saadakseni tietoa tavoista, joilla varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi ja kehittämisaika on järjestetty eri varhaiskasvatusyksiköissä, parhaaksi tiedonkeruumenetelmäksi valikoitui kysely, koska aiheeni ei ollut kovin laaja ja sain haluamaani tietoa pelkästään hyvin suunnitelluilla kysymyksillä. Koronapandemia vaikutti osaltaan myös siihen, että päädyin kyselyyn, sillä se oli helppo toteuttaa ilman fyysisiä kontakteja. Kyselyn toteutin anonyyminä sähköisenä kyselynä, jonka jaoin erilaisilla varhaiskasvatukseen liittyvillä sosiaalisen median kanavilla. Itse kyselyyn tein taustatietokysymyksiä neljä, joista selviää muun muassa vastaajan ammattinimike. Kyselyn (Liite 1) alussa oli kysymyksiä, joissa oli valmiita vastausvaihtoehtoja. Näillä kartoitin sitä, kuinka usein ja paljon varhaiskasvatuksen opettajat pitävät sak-työaika vai pitävätkö ollenkaan. Kolmannessa osassa oli avoimia kysymyksiä, joissa vastaajat saivat kertoa käytössä olevista sak-työajan järjestelyistä, siitä mikä toimii ja mikä ei sekä pohtia millainen käytäntö voisi toimia.

Lomakekysely on aineistonhankintamenetelmä, jossa tietyin kriteerein valitulta joukolta kysytään samat kysymykset. Kyselyn avulla voidaan kerätä tietoa erilaisista ilmiöistä tai mielipiteistä, esimerkiksi minun opinnäytetyössäni tutkittavana oli varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaikaan liittyvät käytännöt. Kyselyissä käytetään apuna kyselylomaketta, jonka kysymykset ovat avoimia, monivalintakysymyksiä tai asteikkokysymyksiä. Kysely voidaan toteuttaa verkko-, posti- tai haastattelukyselynä. Kyselyn avulla tutkittavasta ilmiöstä saadaan paljon tutkimusaineistoa ja sitä voidaan kerätä tehokkaasti laajalta joukolta. Kyselytutkimuksen ongelmana voidaan nähdä muun muassa hyvän lomakkeen laatimisen kuluva aika ja vastaajien totuuden mukainen ja rehellinen vastaaminen. (Hirsjärvi, Remes & Saajavaara 2009. 193-200; Vehkalahti 2008, 11-13.)

Vaikka lomakekyselyä käytetään usein aineistonkeruumenetelmänä määrällisessä tutkimuksessa, on sitä mahdollista käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa. Ero laadullisen ja määrällisen tutkimuksen välillä ei välttämättä ole täysi selvä ja tutkimus sisältää elementtejä molemmista, näin on usein lomakekyselyssä. Laadullinen lomakekysely kuitenkin sisältää avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat saavat kirjoittaa vapaasti tekstiä. Laadullinen tutkimus sisältää kaksi vaihetta: havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Koska lomaketta tehdessä joudutaan jo rajaamaan kysymyksiä sen perusteella, mikä on olennaista tutkimuksen kannalta, tapahtuu havaintojen pelkistäminen tavallaan jo tässä vaiheessa. (Alasuutari 2014, 51).

6.4 Aineiston analyysi

Perehdyin saamiini vastauksiin heti vastausten saavuttua. Koska kysely oli sähköinen ja tuotti jo valmiiksi kirjallista materiaalia, pääsin heti analysoimaan tuloksia eikä minun tarvinnut litéroida aineistoa. Hirsjärven ym. 2009 mukaan aineiston analyysi onkin hyvä aloittaa mahdollisimman nopeasti keruuvaiheen jälkeen. Toivoin saavani kyselyyn vastauksia, joissa kerrotaan erilaisista tavoista järjestää suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaika ja niiden perusteella löytää konkreettisia esimerkkejä erilaisista käytännöistä, jotka on havaittu toimiviksi ja joita voitaisiin kokeilla myös Taimitarhassa.

Aineiston analyysi on kerätyn aineiston tulkintaa ja johtopäätösten tekoa. Analyysin avulla suuria tietomääriä voidaan tiivistää. Se on tärkeä vaihe tutkimuksessa, sillä se tuottaa tutkijalle tietoa siitä, millaisia vastauksia hän saa tutkimusongelmiinsa. Analyysiä voidaan tehdä monin eri tavoin, mutta järkevintä on valita sellainen analyysitapa, joka tuottaa parhaiten vastauksen tutkimusongelmaan. Perusanalyysimenetelmä laadullisessa tutkimuksessa on sisälönanalyysi ja useat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvatkin juuri sisälönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103-105.)

Analyysi lähtee liikkeelle aineiston pelkistämisestä, jossa kaikki tutkimukselle tarpeeton tieto karsitaan pois. Pelkistämisen jälkeen aineistoa aletaan ryhmitellä. Ryhmittelyn avulla aineistosta pyritään löytämään samankaltaisuuksia tai mahdollisesti eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Lopuksi samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet yhdistellään luokiksi. Luokittelun avulla aineisto tiivistyy ja tutkimukselle luodaan perusrakenne. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-124.) Tuomen ja Sarajärven mukaan (2018, 105) luokittelu on käsitettävissä myös määrälliseksi analyysitekniikaksi. Yksinkertaistettuna aineistosta etsitään luokkia ja sen jälkeen lasketaan niiden esiintyminen aineistossa.

Analysoidessani kyselyssä saamaani aineistoa, ryhdyin etsimään samankaltaisia vastauksia. Aineistosta löytyi selkeästi tiettyjä luokkia eli tapoja järjestää sak-työaika. Aineiston

analyysissä näitä yhteneviä käytäntöjä löytyi seitsemän ja sen lisäksi löytyi joitakin yksittäisiä käytäntöjä. Luokittelun lisäksi laskin, kuinka monta kertaa vastauksissa ilmenee kyseiset luokat, jolloin sain selville, kunkin luokan keskiluvut. Analyysin perusteella myös syyt, joiden perusteella kyseinen käytäntö oli kuhunkin yksikköön, olivat osittain hyvin samanlaisia, mutta niistä löytyi enemmän yksittäisiä perusteluita. Vaikka nämä syyt ei olleet tutkimuksen kannalta tärkeitä, vaikutti ne kuitenkin siihen, minkä käytännön voisin valita meille Taimitarhaan kokeiltavaksi.

6.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseni perustui täysin vapaaehtoisuuteen ja anonymiteettiin. Tutkimukseni ei sisältänyt sellaisia kysymyksiä, joista voisi päätellä vastaajan henkilötietoja tai muuta yksilöintitietoa. Myöskään työpaikkaa en kysy. Koska kysely tapahtui sähköisesti myöskään minä itse en tiedä vastaajista mitään henkilötietoja, jolloin vastaajat pysyvät täysin anonymineinä. Kyselyn (Liite 1) saatetekstissä olin informoinut vastaajia tutkimuksen tarkoituksesta ja ilmaissut, että vastaamalla kyselyyn, kukin vastaaja antaa luvan käyttää vastauksiaan opinnäytetyössäni.

Tutkimusta tehdessäni toimin hyvien tutkimuskäytäntöjen mukaisesti eli rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti, niin tietojen käsittelyssä kuin esittämisessäkin (Tutkimustieteellinen neuvottelukunta 2012). Tämä tarkoittaa sitä, että en vääristellyt tai muutellut saamiani tutkimustuloksia. Tutkimuksen raportointi huolellisesti ja tarkasti lisää luotettavuutta. Tärkeä asia oli, että muistin merkitä lähteet, kun käytin tietoja, jotka ovat peräisin muiden tutkijoiden tiedoista tai lähdekirjallisuudesta.

Varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaikaan on tullut muutoksia kolme vuotta sitten ja se on puhututtanut paljon varhaiskasvatuksen työyhteisöissä. On siis perusteltua tutkia aihetta ja jakaa tietoa niistä käytännöistä, joita sak-ajan järjestämiselle on luotu. Suhtaudun tutkimustulosten analysoinnissa kuitenkin kriittisesti saamiini vastauksiin, sillä kyselytutkimuksen heikko kohta on se, että en voi olla täysin varma vastaajan totuudenmukaisuudesta tai siitä onko vastaaja ymmärtänyt kysymyksen oikein. Asiattomia kommentteja en julkaise. En myöskään ota kantaa siihen, onko käytäntö mielestäni hyvä tai huono, sillä en voi tietää vastaajien työyksiköiden lähtökohtia valittuihin käytäntöihin.

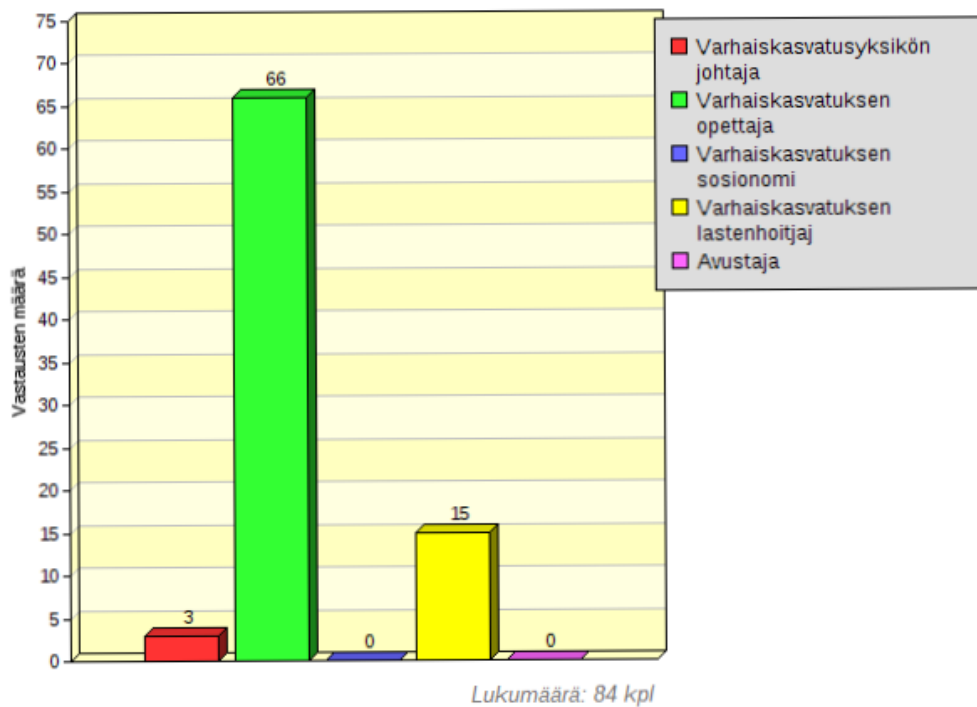
7 Tutkimustulokset

Kyselyyn vastasi kolmen viikon aikana 84 varhaiskasvatuksessa työskentelevää henkilöä. Vastaajista 76 työskenteli kunnan palveluksessa ja kahdeksan yksityisen palveluntuottajan palveluksessa. Kuten kuviosta 1 käy ilmi, suurin osa (66) toimi varhaiskasvatuksen opettajana,

mutta vastaajissa oli myös varhaiskasvatuksen lastenhoitajia (15) ja varhaiskasvatusyksikön johtajia (3). Vastaajien työpaikoista 69 prosenttia oli yli viiden ryhmän yksiköitä, 37 prosenttia kolmen tai neljän ryhmän yksiköitä ja 4 prosenttia pieniä yhden tai kahden ryhmän yksiköitä. Vastaajien työpaikoista 75 prosentissa työskenteli yli viisi varhaiskasvatuksen opettajaa, 20 prosentissa työpaikoista varhaiskasvatuksen opettajia työskenteli kolme tai neljä ja viidessä prosentissa työpaikoista työskenteli yksi tai kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa (kuvio 2).

Ammattinimike

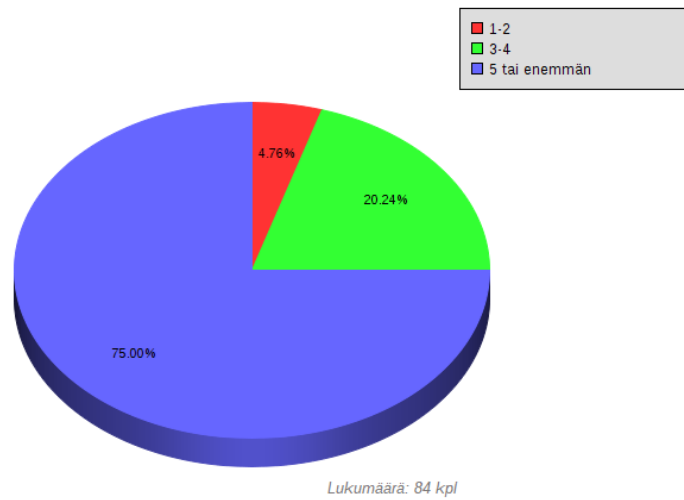
Vastausten absoluuttinen jakauma

Kuvio 1: Vastaajien ammattinimike

Varhaiskasvatuksen opettajia yksikössä

Vastausten suhteellinen jakauma

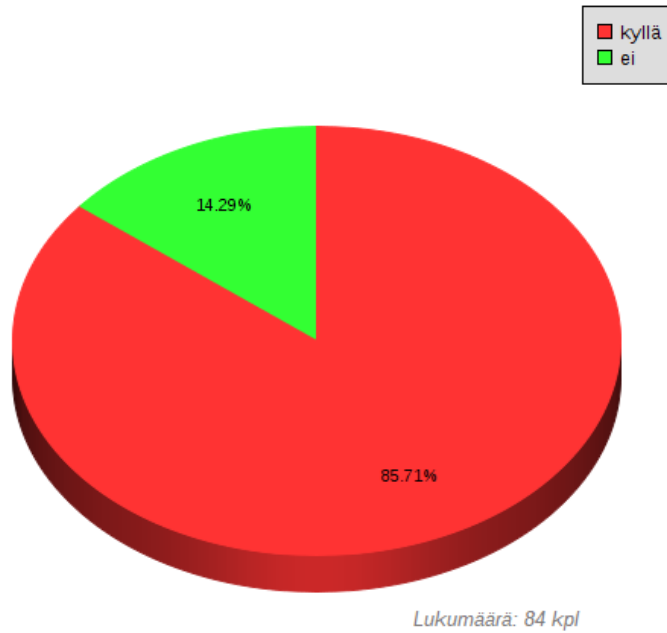

Kuvio 2: Varhaiskasvatuksen opettajien määrä vastaajien työyksikössä

Kyselyni tuloksista käy ilmi, että 15 prosentilla vastaajien työpaikoista ei varhaiskasvatuksen opettajilla ole mahdollista käyttää sak-työaika viikoittain (kuvio 3). Toisaalta taas 51 prosentilla vastaajien työpaikoista varhaiskasvatuksen opettajat suunnittelevat yhdessä ainakin kerran kuukaudessa. Kuvio 4 selviää, että vastaajista 54 prosenttia pystyy käyttämään sak-työaika työehtosopimuksen mukaisen noin viisi tuntia viikossa ja keskimäärin sak-työaika käytetään 3,9 tuntia viikossa. Huomattavaa on, että kuitenkin jopa 20 prosentilla vastaajien työpaikoista varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät sak-työaika vain 1-2 tuntia viikossa.

Onko varhaiskasvatuksen opettajalla mahdollisuus sak-työaikaan joka viikko?

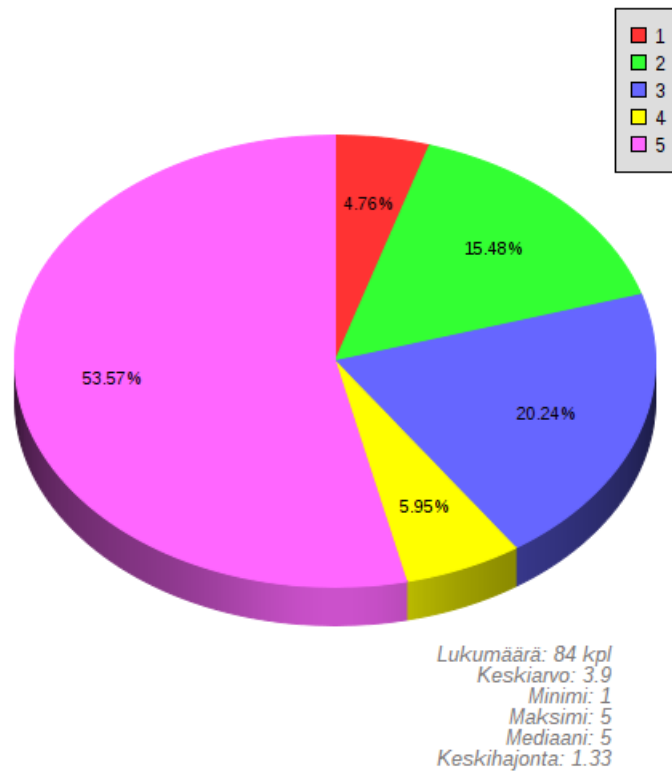
Vastausten suhteellinen jakauma

Kuvio 3: Varhaiskasvatuksen opettajan mahdollisuus sak-työaikaan

Kuinka monta tuntia viikossa varhaiskasvatuksen opettaja käyttää sak-työaika?

Vastausten suhteellinen jakauma

Kuvio 4: Varhaiskasvatuksen opettajan käyttämä sak-työaika

7.1 Sak-työajan järjestäminen

Kyselyssä pyysin kertomaan, millainen käytäntö vastaajien työpaikalla on sak-työajan järjestämiselle sekä myös syyn tähän valittuun käytäntöön. Varhaiskasvatuksen opettajien sak-työaika on järjestetty kyselyn vastaajien mukaan monin eri tavoin ja erilaisia käytäntöjä on kehitetty. Vastajilla oli myös ideoita, kuinka sak-työaikajärjestely saataisiin toimivaksi. Sak-työajan järjestämiseen toivottiin selkeitä linjauksia työnantajan taholta sekä mahdollisuutta tehdä työtä kotona, sillä monilta puuttuu rauhallinen paikka ja/tai työvälineet työpaikalta. Monessa vastauksessa toivottiin myös vakituista sijaista ryhmään opettajan sak-työajan ajaksi. Lähes 70 prosentilla vastaajien työpaikoista oli kuitenkin käytössä omasta mielestään toimiva järjestely sak-työajan käyttöön.

Sak-työajan ajankohta:	Ilmeni vastauksissa kertaa:
Lasten lepoaika	31
Aamu-ulkoilu	18
Työvuoron alku tai loppu	10
Vaihteleva/ei järjestelyä	10
Työvuorojärjestely (esim. pitkä päivä)	5
Kiinteä kellonaika joka viikko	4
Varahenkilö sijaistaa	3

Taulukko 1: Sak-työajan käytännöt

Kyselyn vastauksien perusteella on selvää, että varhaiskasvatusyksiköissä kaksi hyvin suosittua ja yleistä käytäntöä järjestää sak-työaika. Suuressa osassa vastauksia lepoaika tai aamu-ulkoilu-aika oli se, jolloin varhaiskasvatuksen opettaja käyttää sak-työaika kokonaan tai osittain. Kolmas yleinen käytäntö on se, että sak-työaika merkitään työvuoron alkuun tai loppuun, joka tunti kerrallaan tai pidemmissä pätkissä. Yleistä on myös se, että sak-työaika järjestely on vaihteleva tai sitä ei ole ollenkaan.

Kyselyn vastauksista kävi ilmi, että suosituin järjestely sak-työajan käyttöön on lepoaika. Myös aamu-ulkoilu-aika on monessa yksikössä parasta aikaa sak-työajan käyttöön. Järjestelyitä on käytössä muutamia erilaisia, osalla varhaiskasvatuksen opettaja suunnittelee joka päivä tunnin, toisissa yksiköissä taas esimerkiksi kaksi tuntia jonain päivänä ja loput kolme tuntia jaettuna pienempiin pätkiin. Tämä kuitenkin tarkoittaa monissa yksiköissä sitä, että lapsiryhmä jää kahden kasvattajan vastuulle ja usein se on juuri lastenhoitajat. Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat siitä huonoa omaatuntoa.

Aamu-ulkoilu- ja lepoaika aikana toinen opettajista yrittää pitää sak-aikaa.

Lepoaikaan opettajalla sak-aika, hoitajat pyörittävät nukkaria.

Monissa yksiköissä on käytössä järjestely, jossa sak-työaika on merkitty työvuoron alkuun tai loppuun. Useat vastaajat kertoivat, että heillä on mahdollisuus suunnitella osa ajasta myös

kotona, joka on koettu toimivaksi vaihtoehdoksi. Ennen tai jälkeen työvuoron merkitty sak-työaika toteutuu osalla vastaajista tunti päivässä-systeemillä ja osalla on taas jonain päivänä pidempi esimerkiksi kahden tai kolmen tunnin suunnittelu ja loppu aika jaettu pienempiin osiin. Osassa vastaajien työpaikoista sak-työaikaa käytetään myös varhaiskasvatuksen opettajien yhteiseen suunnitteluun.

Kokeilemme uutta mallia, että sak-aika joko työvuoron alussa tai lopussa eli aika jakaantuu viikossa noin kahdelle tai kolmelle päivälle.

2h Sak-aikaa viikossa toteutetaan työpaikalla opepareissa, itsekseen tai kaikki opet yhdessä ja 3h viikossa eli 36min/pvä sak aikaa tehdään kotoa käsin tai halutessaan työpaikalla.

Jonkin verran on kehitelty erilaisia työvuoro tai -aikajärjestelyitä, jotta sak-työaika saadaan onnistumaan. Osalla varhaiskasvatuksen opettajista on kiinteä kellonaika, jolloin he suunnittelevat. Myös kaikilla yksikön opettajilla on yhteisiä pedagogisia tiimejä, jotka kuuluvat sak-työaikaan ja toistuvat säännöllisesti esimerkiksi joka toinen viikko. Varhaiskasvatuksen opettajien yhteinen suunnittelu-aika koetaan tärkeäksi ja sitä yritetään järjestää, mutta suurelta osin se tuottaa haasteita.

Opella kaksi aamuvuoroa viikossa, toinen lyhyt, työajan tasauspäivä ja toinen pitkä n. 9h, josta sak-aikaa 3-4h.

Pe yhdessä talossa 4h kotona.

Kyselyyn vastanneista kolme kertoi myös, että heillä on käytössä varahenkilö sijaistamaan varhaiskasvatuksen opettajaa. kun hän on poissa ryhmästä sak-työaikaa pitämässä.

Varahenkilö tulee ryhmään paikkaamaan, kun vo on sak ajalla.

Useat vastaajat kertoivat, että sak-työaika on merkitty työvuorolistaan, mutta se jää usein pitämättä tai sak-työaikaa ei edes merkitä työvuorolistaan. Monissa vastauksissa korostui myös se, että sak-työajalle ei ole selkeää käytäntöä tai se on hyvin vaihteleva.

SAK merkitään työvuoroihin, mutta ei ole taattu, että sitä voi tehdä silloin kun se on merkitty.”

Lasten turvallisuus on aina ensisijainen. Ryhmästä voi poistua vain silloin, kun se ei aiheuta vaaraa. Lisäresursseja ei ole käytettävissä. Toisin sanoen sak-aika ei toteudu vaka-lain mukaisesti.

Ei selkeää järjestelyä.

Perusteluita sak-työajan järjestämiselle lepoetken ajankohtana, vastaajat kertovat olevan muun muassa sen, että ryhmä on niin vauhdikas, että lepoetki on anoa mahdollisuus, lepoetken aikana lastenhoitajat voivat vastata ryhmästä, se on esimiehen päätös ja että aika on pakon sanelema. Ulkoilun aikana järjestettävän sak-työajan taustalla on muun muassa se, että silloin selviää kahdella ja toimii parhaiten arjessa. Kotona suunnittelun mahdollisuuden syitä on muun muassa se, että työpaikalla ei ole tiloja tai välineitä suunnitella. Osa vastaajista ei tiedä tai ei osaa sanoa syytä, miksi yksikössä käytössä oleva järjestely on valittu ja osassa yksiköitä on käytössä kunnan yleisesti määrittämä linjaus sak-työajan järjestämiseen.

7.2 Käytäntöjen toimivuus

Saadakseni selville työntekijöiden kokemuksia erilaisten sak-työaikajärjestelyiden toimivuudesta, pyysin kyselyssä vastaajia kertomaan, toimiiko järjestely heidän mielestään, ja mikä siinä on toimivaa ja mikä ei. Lähes 70 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että heidän yksikössään on käytössä toimiva järjestely sak-työajan käyttöön.

Suurella osalla vastauksia varhaiskasvatuksen opettajat suunnittelevat ainakin osittain lepoetken aikana. Tämän käytännön vahvuudeksi vastaajat kertoivat sen, että on rauhallista ja pystyy keskittymään. Silloin on myös mahdollista suunnitella jopa yli tunti kerrallaan. Tärkeäksi lepoetken aikaisessa suunnittelussa kokettiin myös se, että opettaja on toiminta-aikana paikalla eikä ryhmä kärsi varhaiskasvatuksen opettajan sak-työajasta. Kaiken kaikkiaan järjestely on selkeä ja reilu.

Lepoetken aikaan sak-aika on ollut toimiva.

Toimimattomia asioita lepoetken aikaisessa suunnittelussa vastaajien mielestä on se, että ajoittain se kuormittaa lastenhoitajia. Myös se, jos lapset eivät nuku ollenkaan ei toimi. Joissain yksiköissä on myös lepoaikaan tiimipalavereja tai muita kokouksia, jotka estävät sak-työajan pitämisen. Toimimattomuutta aiheuttaa myös se, että kaikki varhaiskasvatuksen opettajat suunnittelevat samaan aikaan eikä rauhallisia tiloja tällöin meinaa löytyä. Haasteita aiheuttaa myös henkilökunnan poissaolot ja koulutukset sekä se, kun ryhmässä on kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa.

Välillä on hankalaa löytää erillistä tilaa, jossa voisi pitää omaa rauhallista sak-aikaa. Tämä johtuu siitä, kun kaikki opettajat pitävät samaan aikaan sak-aikaa ja kaikki tilat ovat usein varattuna.

Haastetta tuo, kun ryhmässä on kaksi opettajaa, mikä tarkoittaa, että lastenhoitaja on melkein aina lepohtokellä.

Monien vastauksissa sak-työaika oli myös aamu-ulkoilun aikana. Tässä käytännössä hyväksi koettiin se, että lepoaikana kaikki kasvattajat ovat läsnä ryhmässä ja lepohtoneesta voidaan päästää lapsia aiemmin pois leikkimään. Jos sak-työaika pidetään kotona ennen työvuoron alkua, vastaajat olivat sitä mieltä, että sak-työaika tulee varmimmin hyödynnettyä. Toimivaksi koettiin myös se, että varhaiskasvatuksen opettajat suunnittelevat yhdessä ulkoilun aikana ja kaikki lastenhoitaja valvovat lapsia. Joku vastaaja toteisi, että tässä järjestelyssä toimii kaikki.

Nukkariaikaan koko ryhmän aikuiset käytössä, jolloin esimerkiksi hereillä olevat lapset voi ottaa nukkarista aiemmin pois.

Toimimattomia asioita ulkoilun aikaisessa suunnittelussa vastaajat kertoivat olevan henkilökuntavajeen ja sen jos ryhmässä on ”tilanne päällä” eikä ole mahdollista irtautua ryhmästä. Osa vastaajista koki myös haasteeksi lyhyen suunnitteluajan.

Tällä tavoin saa suunniteltua edes jotakin viikon aikana mutta toivoisin mahdollisuuksia pidempiaikaiseen suunnitteluun.

Suosittu järjestely sak-työajalle oli merkitä se työvuoron alkuun tai loppuun. Monista vastauksista tällaisessa järjestelyssä kävi ilmi, että monilla työpaikoilla varhaiskasvatuksen opettajilla on mahdollisuus pitää sak-työaika myös työpaikan ulkopuolella. Tässä järjestelyssä toimivaksi on koettu rauha suunnitella ja se, että sak-työaika tulee varmasti käytettyä.

Kotisuunnittelu rauhallista aikaa.

Toimimattomia asioita kotona tapahtuvalle suunnittelulle eivät vastaajat paljoakaan keksineet, ainoastaan sen, että suunnitteluun käyttää myös omaa aikaa tai tekee sitä jopa viikonloppuna. Jotkut vastaajat kokivat myös, että muut leimaavat kotona suunnittelun herkästi ”lintsaamiseksi”.

Vaatii opelta oman toiminnan suunnittelua, usein tulee tehtyä ylimääräistä.

Muita sak-työajan käytäntöihin liittyviä hyviä käytäntöjä vastaajien mukaan on se, että sak-työaika merkitään työvuorolistoihin, jolloin se tulee varmemmin hyödynnettyä ja on kaikkien työntekijöiden nähtävillä ja tiedossa. Toimivana käytäntönä vastauksista nousi esiin myös se, että sak-työajan käyttöön voi itse vaikuttaa ja muokata se ryhmän tarpeita parhaiten palvelemaan ajankohtaan. Se mikä toimii jossain ryhmässä, ei välttämättä toimi kaikissa ryhmässä

eikä esimiehen määrittämä sak-työajan ajankohta välttämättä toimi kaikissa tiimeissä. Tärkeänä koettiin myös sak-työajan sisällöstä, ajankohdasta ja siihen liittyvistä käytännöistä keskusteleminen työyhteisössä, sillä työntekijöiden asenteen koettiin vaikuttavan paljon sak-työajan onnistumiseen. Erityisen toimiva käytäntö on se, että varahenkilö tulee sijaistamaan ryhmään, kun varhaiskasvatuksen opettajalla on sak-työaika. Silloin on mahdollista suunnitella usean tunnin ajan ja tarpeeksi viikon aikana.

7.3 Sak-työajan käytäntöjen kehittäminen

Kysyin kyselyssä myös mahdollisia toimivia käytäntöjä sak-työajan järjestämiseen. Vastaajilla oli joitain ehdotuksia, mutta monet kokivat myös, että heillä käytössä oleva käytäntö on toimivin. Sak-työajan järjestämiseen toivotaan ennen kaikkea selkeää järjestelyä, joustavuutta sekä mahdollisuutta vaikuttaa sen järjestämisen ajankohtaan ja paikkaan.

Joustava. Kerralla useita tunteja. Välillä enemmän välillä vähemmän. Uran alussa ja isojen ryhmissä tarvitsee enemmän aikaa suunnitteluun myös tuokioille. Pienillä arjen struktuurin suunnitteluun ja ympäristön rakentamiseen ja kirjaamiseen jää enemmän aikaa.

Jos asiat räätälöitäisiin ryhmäkohtaisesti ajattelematta, että kaikille kuuluu samat jutut ja oikeudet. Eli sak ajat kuuluu mennä tasapuolisesti aamuihin ja iltoihin kaikilla opettajilla.

Monessa vastauksessa ehdotettiin toimivaksi käytännöksi sitä, että yksikössä olisi varahenkilö, joka sijaistaisi aina varhaiskasvatuksen opettajien sak-työajalla. Ajatuksissa oli, että sak-työaika pidettäisiin kerran viikossa useampi tunti tai joka päivä tunti. Vastaajat kokivat, että sak-työajan pitäminen ei saisi vaikuttaa ryhmän toimintaan tai aiheuttaa henkilökuntavajetta eikä liiallista kuormitusta lastenhoitajille.

Toinen paljon ehdotettu käytäntö oli sak-työajan sijoittaminen työvuoron alkuun tai loppuun ja mahdollisuus suunnitella kotona, jotta sak-työaika on tehokasta ja häiriötöntä. Toiveena oli myös, ettei sak-työaika lasketa henkilökuntamitoitukseen. Tärkeäksi koetaan sak-työajan merkitseminen työvuorolistaan ja mahdollisimman pitkä aika kerrallaan; tunti päivässä -käytäntö ei ole toimiva. Toisaalta joidenkin vastaajien mielestä sak-työaika olisi paras sijoittaa keskelle päivää, kun yksikössä on kaikki työntekijät paikalla, jolloin lapsiryhmän toiminta olisi varmistettu.

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää käytäntöjä, jotka sak-työajalle on luotu. Tutkimuskysymykseni olivat: Miten suunnittelu-, arviointi- ja kehittämissaika on järjestetty? Mitkä käytännöt toimivat sak-työajan järjestämiselle arjen kannalta parhaiten? Minut yllätti täysin se, kuinka paljon sain pienessä ajassa vastauksia kyselyyni ja toisaalta se, kuinka samankaltaisia eri yksiköiden sak-työaikajärjestelyt ovat. Olin ehkä odottanut joitain omista kokemuksista poikkeavia järjestelyitä enemmänkin. On tietysti totta, että mahdollisuudet sak-työajan järjestämiselle on rajalliset.

Opinnäytetyön tutkimuksen tuloksista selvisi, että sak-työaika sijoittuu valtaosassa yksiköitä lasten lepohetken aikaan tai ulkoilu-aikaan. Se, miten paljon kerrallaan varhaiskasvatuksen opettaja pitää sak-työaikaa kerrallaan, vaihtelee paljon. Osassa yksiköitä sak-työaikaa on joka päivä yksi tunti, toisissa sak-työaika on taas kahdessa tai kolmessa pidemmässä osassa. Minulle kokonaan uusi käytäntö oli sijoittaa sak-työaika työvuoron alkuun, joka on myös monessa yksikössä käytössä. Yllättävään monessa yksikössä ei ole ollenkaan tai selkeää käytäntöä sak-työajan pitämiseen. Tutkimuksen perusteella lepohetken aikaista sak-työaikaa pidettiin toimivana suurimmassa osassa vastauksia. Aamu-ulkoilun aikana pidettyä sak-työaikaa ei taas koettu kovinkaan toimivaksi, sillä myös silloin tarvitaan varhaiskasvatuksen opettajaa valvomaan lapsiryhmää. Yksimieleisesti toimivin järjestely olisi vastaajien mielestä se, että varahenkilö sijaistaisi varhaiskasvatuksen opettajan sak-työajan ryhmässä. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista kuin pienessä osassa yksiköitä, sillä varahenkilöt ovat melkein aina vuosi- tai sairausloman sijaisina. Joku vastaajista kuitenkin kertoi, että heillä on oma varahenkilö vain sak-työaika sijaistuksiin.

Sak-työajasta on tehty kaksi isompaa selvitystä vuonna 2019. OAJ teki laajan kyselyn jäsenilleen, jossa selvitettiin sak-työajan toteutumista ja Myyräjoukko eli varhaiskasvatuksen ammattilaisjoukko Ranta, Tilli ja Kettumäki teki oman selvityksen sak-työajan toteutumisesta. Vaikka omassa opinnäytetyössäni ei ollutkaan tarkoitus selvittää sak-työajan toteutumista, löytyy tuloksista yhtenäisyyksiä näihin kahteen muuhun selvitykseen. Oman tutkimukseni ja OAJ:n selvityksen mukaan sak-työajan toteutuminen on kuitenkin matkalla oikeaan suuntaan. Minun tutkimuksessani vastaajat kertoivat kokeilleensa erilaisia käytäntöjä, jotta sak-työajasta voitaisiin pitää kiinni. Eräs vastaaja esimerkiksi kertoi, että heidän yksikössä aloitetaan uuden toimintakauden alusta uusi kokeilu juuri sen vuoksi, että sak-työaika voidaan taata varhaiskasvatuksen opettajille. OAJ:n selvityksen (2019b, 2) mukaan uuden sopimusmääräyksen oikea tulkinta on johtanut toimintatapojen muutokseen ja myös siihen, että varhaiskasvatuksen opettaja käyttää sak-työaikaansa tarpeeksi ja oikeisiin asioihin. Näyttäisi siis siltä, että ollaan menossa oikeaan suuntaan ja varhaiskasvatuksen työyksiköissä on tahtotila pitää kiinni

varhaiskasvatuksen opettajan sak-työajasta ja käytäntöjä kehitetään koko ajan. Myös Rannan ym. (2019) selvityksen toimenpide-ehdotuksena on työvuorosuunnittelu, jotta varmistetaan sak-työajan toteutuminen ja arki saadaan toimivaksi.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli myös löytää työpaikalleni uusi, muiden hyväksi havaitsema käytäntö sak-työajan järjestämiseen. Vastauksissa oli paljon samoja käytäntöjä, joita mekin olemme Taimitarhassa kokeilleet, kuten lepoetken tai ulkoilun aikainen sak-työaika. Näissä on omat haasteensa, jonka takia olisi hyvä löytää jokin uusi käytäntö. Lepoetken aikaan esimerkiksi yksikössämme on myös tiimikokoukset, pedagogiset palaverit ja talon palaverit, joihin osallistuu jo joku ryhmän kasvattajista. Varhaiskasvatuksen opettaja ei tällöin voi jättää yhtä kasvattajaa yksin ryhmän kanssa ja lähteä pitämään sak-työaika. Emme kuitenkaan koskaan ole sijoittaneet sak-työaika työvuoron alkuun, joka olisi mielestäni kokeilemisen arvoisen käytäntö. Jos olisi vielä mahdollista pitää sak-työaika kotona, saattaisi se järjestely toimia hyvin. Kyselyn vastauksia lukiessani ja analysoidessani, vahvistui myös ajatukseni siitä, että työvuorolistaan merkitty sak-työaika tulee varmimmin pidettyä ja voi olla, että lause: ”En koskaan ehdi suunnitella!” voi olla osaksi omaa vikaakin. Sak-työajalle on vain oltava selkeä järjestely ja siitä on pidettävä kiinni, unohtamatta käydä aiheesta keskustelua työyhteisössä. Varmaa on myös tutkimukseni valossa ja käytännön kokemukseni mukaan se, että jokaisen yksikön täytyy laatia omat käytännöt, jotta ne varmasti toimivat omassa työyhteisössä. Tämä opinnäytetyö tarjoaa kuitenkin lähtökohtia, jonka perusteella omaa sak-työajan käytäntöä voi alkaa kehittämään.

Lähteet

Painetut

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy.

Ahonen, L. & Roos, P. 2019. Iloa ja oivalluksia! Pedagogiikan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Nokia: Piia Roos Oy.

Heikka, J., Kettukangas, T., Fonsen, E. & Vlasov, J. 2018. Lapsen osallisuus ja varhaiskasvatuksen pedagoginen suunnittelu. Teoksessa Kangas, J., Vlasov, J., Fonsen, E. & Heikka, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2. Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 35-45.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsen, E. 2020. Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 5.uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus Oy, 56-68.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hujala, E, Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Tampere: Varhaiskasvatus 90 Oy.

Salminen, P. & Poikonen, P-L. 2017. Opetussuunnitelma pedagogisena työvälineenä. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Vastapaino, 45-58.

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Sähköiset

Komi, T. 2021. 9 myyttiä sak-ajasta. Viitattu 17.8.2021. <https://www.vol.fi/uutiset/9-myyttia-sak-tyoajasta/>

Kuntatyönantajat. 2018. Lastentarhanopettajan työaikaa koskevaan erityismääräykseen muutoksia 1.5.2018 alkaen. Viitattu 5.4.2021. <https://www.kt.fi/sopimukset/ohjeet/kvtes/erityismaarays-lastentarhanopettajan-tyoaika>

KVTES 2018-2019. Liite 5. Varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä eräät koulun ammatti- ja peruspalvelutehtävät. Viitattu 7.5.2021. <https://www.kt.fi/sopimukset/kvtes/2018/liite-5-varhaiskasvatuksen-henkilosto-koulun-peruspalvelutehtavat>

OAJ. 2019a. Hyödynnä sak-työaikasi! Opas varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajan käyttöön sekä selvitys työaikaa koskevien erityismääräysten toteutumisesta. Viitattu 8.8.2021. https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2019/hyodynnasak_tyoaikasi.pdf

OAJ. 2019b. Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset. Viitattu 10.4.2021. https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2019/vaka-tyoaikaesite_1_2019.pdf

OAJ. 2020. Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Viitattu 15.4.2021. <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/>

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Viitattu 10.4.2021. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Opetushallitus 2021. Mitä on varhaiskasvatus. Viitattu 13.8.2021. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Ranta, S, Tillimäki, S. & Kettumäki, S. 2019. Sak-työaika selvitys: Varhaiskasvatuksen opettajan suunnitteluun, arviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen tarkoitettu työaika. Viitattu 8.8.2021. <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.files.wordpress.com/2019/01/varhaiskasvatuksen-opettajan-suunnitteluun-arviointiin-ja-oman-toiminnan-kehittamiseen-tarkoitettu-aika.pdf>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu. 15.4.2021. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Varhaiskasvatustilaki (540/2018). Viitattu 10.4.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp447171792>

Kuviot

Kuvio 1: Vastaajien ammattinimike	23
Kuvio 2: Varhaiskasvatuksen opettajien määrä vastaajien työyksikössä	24
Kuvio 3: Varhaiskasvatuksen opettajan mahdollisuus sak-työaikaan	25
Kuvio 4: Varhaiskasvatuksen opettajan käyttämä sak-työaika	26

Taulukot

Taulukko 1: Sak-työajan käytännöt	27
---	----

Liitteet

Liite 1: Kysely sak-työajan järjestämisen käytäntöjä **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**6

Liite 1: Kysely Sak-työajan järjestämisen käytäntöjä

SAK-työajan järjestämisen käytäntöjä

Olen Laurealainen sosionomiopiskelija ja teen opinnäytetyötä varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu- arviointi ja kehittämisajasta (myöhemmin sak-työaika). Varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaika on keskimäärin 13 % viikkotyöajasta eli noin 5 tuntia viikossa ja se on ryhmän ulkopuolista työaika. Tämä voi jakaantua epätasaisesti toimintakauden aikana; kauden alussa suunnittelun tarve voi olla suurempaa kuin esimerkiksi kesäaikana. Monilla työpaikoilla sak-työajan järjestäminen on kuitenkin aiheuttanut haasteita ja pyrinkin kyselyn avulla selvittämään erilaisia käytäntöjä järjestää sak-työaika.

Kyselyyn vastaaminen on anonyymiä ja eikä kysely sisällä sellaisia kysymyksiä, joista voisi päätellä vastaajan henkilöllisyyttä. Vastaamalla kyselyyn vastaaja antaa luvan käyttää vastauksiaan opinnäytetyössäni. Kyselyyn voi ja saa vastata ammattinimikkeestä riippumatta, jotta myös muiden kuin varhaiskasvatuksen opettajien näkökulma tulee esiin.

Vastauksista kiittäen,

Crista Silfver

crista.silfver@student.laurea.fi

Taustatiedot

Ammattinimike

Työnantaja

Varhaiskasvatusyksikön koko

Varhaiskasvatuksen opettajia yksikössä

Sak-työajan käyttö

Onko varhaiskasvatuksen opettajalla mahdollisuus sak-työaikaan joka viikko?

Jos ei viikoittain, niin kuinka usein?

Kuinka monta tuntia viikossa varhaiskasvatuksen opettaja käyttää sak-työaika-
kaa?

Suunnittelevatko varhaiskasvatusyksikön opettajat yhdessä?

Jos suunnittelevat, niin kuinka usein?

Miten yhteinen suunnittelu on järjestetty?

Sak-työajan käytännöt

Millainen järjestely sak-työajan käyttöön on tällä hetkellä?

Miksi on valittu kyseinen käytäntö?

Onko tämä mielestäsi toimiva järjestely?

Mikä on toiminut järjestelyssä?

Mikä ei ole toiminut järjestelyssä?

Mitä muita käytäntöjä on kokeiltu sak-työajan käyttöön?

Millainen käytäntö voisi mielestäsi olla toimiva sak-työajan käytössä?